

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Факультет міжнародних відносин, політології та соціології

Кафедра міжнародних відносин

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА КРАЇН СЕРЕДЗЕМНОМОР'Я

Методичні вказівки

до вивчення навчальної дисципліни
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності 291
«Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії»

Одеса
«Астропринт»
2024

УДК 327(262-4)(072)
3-781

Укладачі:

Юлія Іванівна МАЙСТРЕНКО, кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

Віктор Вікторович ГЛЕБОВ, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Рецензенти:

Юлія Вадимівна УЗУН, доктор політичних наук, професор кафедри політології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

Олег Юрійович ХОРОШИЛОВ, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Рекомендовано до друку вченою радою факультету міжнародних відносин, політології та соціології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (*протокол № 9 від 27 червня 2024 року*)

Зовнішня політика країн Середземномор'я : методичні вказівки до вивчення навчальної дисципліни для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» / уклад.: Ю. І. Майстренко, В. В. Глебов. — Одеса : Астроспринт, 2024. — 28 с.

Методичні вказівки розраховані на поглиблене вивчення тем навчальної дисципліни «Зовнішня політика країн Середземномор'я» здобувачами першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії та були розроблені відповідно до силябусу та робочої програми дисципліни. Основна мета вказівок — надати методичну допомогу здобувачам вищої освіти у підготовці та вивченні тем практичних занять та у процесі самостійної роботи.

УДК 327(262-4)(072)

© Майстренко Ю. І., Глебов В. В.,
укладання, 2024

ЗМІСТ

Вступ	4
Тематика змістових модулів	6
Тематика практичних занять	10
Завдання для самостійної роботи	12
Методичні вказівки щодо виконання самостійної роботи	14
Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти	15
Питання до поточного та періодичного контролю	18
Розподіл балів, які отримують студенти	20
Рекомендована література	22

ВСТУП

Методичні вказівки до вивчення навчальної дисципліни «Зовнішня політика країн Середземномор'я» призначені для допомоги здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», які навчаються в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова на Факультеті міжнародних відносин, політології та соціології.

Мета курсу «Зовнішня політика країн Середземномор'я» - сформувати у студентів цілісне та систематизоване знання про зовнішню політику, проблеми безпеки та основні протиріччя в Середземноморському регіоні.

Завдання курсу: сформувати уявлення про регіональні процеси у Середземномор'ї, його головних акторів та основні тенденції розвитку; визначити основні безпекові проблеми.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей**:

1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (ЗК8).
2. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (ЗК12).
3. Здатність аналізувати міжнародні процеси у різних контекстах, зокрема політичному, безпековому, правовому, економічному, суспільному, культурному та інформаційному (СК2).

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

- Знати та розуміти природу та динаміку міжнародної безпеки, розуміти особливості її забезпечення на глобальному, регіональному та національному рівні, знати природу та підходи до вирішення міжнародних та інтернаціоналізованих конфліктів (РН02).

- Здійснювати прикладний аналіз міжнародних відносин, зовнішньої політики України та інших держав, міжнародних процесів та міжнародної ситуації відповідно до поставлених цілей, готувати інформаційні та аналітичні (РН11).
- Досліджувати проблеми міжнародних відносин, регіонального розвитку, зовнішньої політик міжнародних комунікацій, із використанням сучасних політичних, економічних і правових теорій та концепцій, наукових методів та міждисциплінарних підходів, презентувати результати досліджень, надавати відповідні рекомендації (РН09).

ТЕМАТИКА ЗМІСТОВИХ МОДУЛІВ

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ I

Середземноморський регіон: загальна характеристика.

Тема 1. Визначення регіону «Середземномор'я».

Середземномор'я включає країни Південної Європи, Північної Африки та Західних Балкан. Характеристика політичних систем та соціально-економічного розвитку країн Південної Європи. Характеристика політичних систем та соціально-економічного розвитку країн Північної Африки. Характеристика політичних систем та соціально-економічного розвитку країн РЗБ.

Тема 2. Основні центри нестабільності в Середземномор'ї.

Проголошення незалежності **Косова**. Розвиток взаємин між Косова та Сербією. Боснія та Герцеговина як джерело потенційної нестабільності в РЗБ. «**Арабська весна**». Причини протестного руху у 2010-2011 рр. Перебіг революційних подій в країнах регіону. Громадянські війни в Сирії та Лівії. Конституційні реформи в Йорданії, Марокко та Алжирі. Підсумки «Арабської весни» в регіоні: політичний та соціально-економічний аспекти. Перспективи подальших політичних перетворень в регіоні. Революція в Тунісі 2010-2011 р.: причини, перебіг та наслідки. Особливості революційних подій в Єгипті у 2011 р. Прихід до влади М. Мурсі та «Братів-мусульман». Внутрішня та зовнішня політика Єгипту під керівництвом Ас-Сісі. Арабо-ізраїльський конфлікт як джерело дестабілізації в Середземномор'ї.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II.

Відносини країн Середземномор'я з глобальними акторами

Тема 3. Європейська та євроатлантична політика країн РЗБ.

Євроінтеграційний вектор зовнішньої політики країн регіону. Ініціативи ЄС для країн РЗБ. Розширення ЄС 2013 року, приєднання Хорватії. Євроінтеграційні прагнення Македонії та основні проблеми на шляху

інтеграції. Перспективи європейської інтеграції Чорногорії. Відносини між частково визнаною республікою Косово та Сербією, в контексті європейської інтеграції останньої.

Початок співробітництва між НАТО та країнами РЗБ, Участь країн регіону у місіях НАТО. Вступ Албанії, Хорватії, Македонії, Чорногорії до НАТО. Особливості співробітництва між НАТО та Сербією. Роль НАТО у стабілізації Боснії та Герцеговини.

Тема 4. Відносини між ЄС та країнами Південного та Східного Середземномор'я.

Європейська політика сусідства та залучення країн регіону. Барселонський процес. Проблема міграції у відносинах між ЄС та країнами Африки. Укладення двосторонніх угод для попередження нелегальної міграції та гуманітарних катастроф в Середземномор'ї. Відносини між колишніми метрополіями та колишніми колоніями. «Союз для Середземномор'я».

Тема 5. Політика НАТО в Південному та Східному Середземномор'ї.

Середземноморський діалог НАТО. Операція Організації Північноатлантичного альянсу «Активні зусилля»: причини, мета та імплементація. Дискусії всередині НАТО щодо участі в лівійських подіях.

Тема 6. Політика США, РФ та Китаю в Середземномор'ї.

Еволюція політики США в регіоні в пост біполярний період. Зменшення присутності США в регіональних справах, основні наслідки. Посилення ролі США та КНР в регіоні, особливості їхньої політики.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III.

Регіональний вимір зовнішньої політики країн Середземномор'я

Тема 7. Регіональна політика Південно-Європейських країн.

Політика Франції в Середземномор'ї. Розвиток відносин Франції з колишніми колоніями. Балканський вектор зовнішньої політики Італії. Створення ЦЄІ. Формування Італією двосторонніх зв'язків в регіоні, їхні особливості. Розвиток відносин Іспанії з колишніми колоніями. Відносини Іспанії та Марокко: територіальна суперечка. Розвиток відносин Греції з країнами Західних Балкан. Відносини між Туреччиною та Грецією.

Тема 8. Регіональна політика країн Південного та Східного Середземномор'я.

Передумови формування сучасної зовнішньої політики Алжиру. Протистояння Алжиру та Марокко. Зовнішня політика Сирії. Врегулювання сирійського конфлікту. Регіональна політика Єгипту.

Тема 9. Регіональна політика країн РЗБ.

Розпад СФРЮ. Балканські війни 1990-х років. Урегулювання конфліктів: роль глобальних акторів. Сербохорватські відносини. Албанський фактор на Балканах. Конфлікт у Македонії 2001 року: роль ЄС та НАТО. Політика Сербії щодо Косово. Формування транскордонного співробітництва між країнами регіону як запорука стабільності в регіоні Західні Балкани.

Тема 10. Міграційні процеси в Середземномор'ї.

Середземноморський регіон як транзитний для мігрантів. Нелегальні мігранти як загроза стабільності в Середземноморському регіоні. Країни Африки як транзитери та хаби для нелегальних мігрантів. Вплив «Арабської весни» на міграційні процеси в Середземномор'ї. Міграційна криза 2015 року: вплив на

країни регіону. Двосторонні відносини в контексті вирішення проблеми нелегальної міграції в регіоні.

Тема 11. Роль недержавних акторів в регіоні.

Визначення терміна «недержавні актори». Недержавні організації у вирішенні проблеми нелегальної міграції та порятунку людей на морі. Терористичні організації, як недержавні актори в Середземномор'ї. Ісламістські терористичні організації як загроза системі регіональної безпеки. Участь ХАМАСу в палестинсько-ізраїльському конфлікті, останні події. Формування ІДІЛ: причини та наслідки. Позиції глобальних акторів щодо становлення ІДІЛ. ІДІЛ: еволюція діяльності та сучасний стан.

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ЗАНЯТТЯ 1. Визначення регіону «Середземномор'я».

Питання для обговорення

1. Загальна характеристика регіону.
2. Особливості країн РЗБ: політичний, соціально-економічний виміри.
3. Особливості країн Південної Європи: політичний, соціально-економічний виміри.

ЗАНЯТТЯ 2. Основні центри нестабільності в Середземномор'ї

Питання для обговорення

1. Проголошення незалежності Косова. Вплив на стабільність РЗБ.
2. «Арабська весна». Вплив на стабільність в регіоні.
3. Арабо-ізраїльський конфлікт.

ЗАНЯТТЯ 3. Європейська та євроатлантична політика країн РЗБ

Питання для обговорення

1. Політика ЄС щодо країн РЗБ. Основні інструменти політики в регіоні.
2. Розширення ЄС на Балкани. Особливості та перспективи.
3. Присутність НАТО в РЗБ. Миротворча діяльність.
4. Вступ до НАТО країн РЗБ. Особливості та перспективи.

ЗАНЯТТЯ 4. Відносини між ЄС та країнами Південного та Східного Середземномор'я.

Питання для обговорення

1. Європейська політика сусідства в регіоні.
2. Барселонський процес.
3. Союз для Середземномор'я.
4. Регіональна політика країн РЗБ.

**ЗАНЯТТЯ 5. Процес відновлення миру та стабільності в РЗБ:
зовнішній чинник.**

Питання для обговорення

1. Відносини між Хорватією та Сербією.
2. Проблема незалежності Косова.
3. Політика Туреччини на Балканах.
4. Політика Греції на Балканах.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Визначення регіону «Середземномор'я».

1. Місце Середземномор'я в системі міжнародних відносин.
2. Роль Середземномор'я для транзиту товарів: основні напрями.

Тема 2. Основні центри нестабільності в Середземномор'ї

1. Громадянська війна в Сирії: зовнішній та внутрішній виміри.
2. Громадянська війна в Лівії: зовнішній та внутрішній виміри.
3. Боснійська криза: історія та сучасність.
4. Проблема незалежності Косова та загроза стабільності в регіоні.
5. Проблема курдської державності як загроза регіональній стабільності.
6. Арабо-ізраїльський конфлікт: сучасний вимір

Тема 3. Європейська та євроатлантична політика країн РЗБ

1. Євроінтеграційна політика Хорватії, як приклад для країн РЗБ.
2. Особливості євроатлантичної політики Сербії.
3. Європейська та євроатлантична політика Північної Македонії.
4. Вступ Албанії до ЄС та НАТО: проблеми та перспективи.

Тема 4. Відносини між ЄС та країнами Південного та Східного Середземномор'я.

1. Особливості політики сусідства в Середземномор'ї.
2. Барселонський процес: історія та сучасність.
3. Формування двосторонніх відносин між колишніми колоніями та колишніми метрополіями.

Тема 5. Політика НАТО в Південному та Східному Середземномор'ї.

1. Основні цілі діяльності НАТО в регіоні.
2. Діяльність НАТО в регіоні для підтримання миру.
3. Програми НАТО для Середземномор'я.

Тема 6. Політика США, РФ та Китаю в Середземномор'ї.

1. Політика США в регіоні при адміністрації Д. Трампа.

2. Політика США в регіоні при адміністрації Б. Обама.
3. Політика США в регіоні при адміністрації Дж. Буша-молодшого.
4. Політика РФ в Середземномор'ї в XXI столітті.
5. Політика КНР в Середземномор'ї в XXI столітті.

Тема 7. Регіональна політика Південно-Європейських країн.

1. Еволюція регіональної політики Італії в XXI столітті.
2. Еволюція регіональної політики Іспанії в XXI столітті.
3. Еволюція регіональної політики Греції в XXI столітті.

Тема 8. Регіональна політика країн Південного та Східного Середземномор'я.

1. Еволюція регіональної політики Алжиру у XXI столітті
2. Еволюція регіональної політики Марокко у XXI столітті
3. Еволюція регіональної політики Тунісу у XXI столітті
4. Еволюція регіональної політики Єгипту у XXI столітті

Тема 9. Регіональна політика країн РЗБ.

1. Регіональна політика Боснії та Герцеговини.
2. Регіональна політика Чорногорії
3. Регіональна політика Північної Македонії

Тема 10. Міграційні процеси в Середземномор'ї.

1. Міграційна політика країн РЗБ.
2. Міграційна політика ЄС в Середземномор'ї: основні підходи.
3. Міграційна політика Туреччини.

Тема 11. Роль недержавних акторів в регіоні.

1. Терористичні організації як загроза безпеці та стабільності в Середземномор'ї.
2. Роль ХАМАСу в Палестинсько-ізраїльському конфлікті.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ЩОДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Один реферат із переліку обирається здобувачем на початку семестру та надсилається викладачу за місяць до закінчення курсу.

Обсяг реферату: 10 сторінок.

Характеристика змісту: за змістом навчальної дисципліни.

Вимоги до виконання та оцінювання: основна мета роботи – глибоке вивчення важливих теоретичних або прикладних питань дисципліни за допомогою підготовки реферату (дослідження). Вельми важливим є формування таких умінь і навичок студента: самостійно формулювати проблему, визначати мету, основні завдання, об'єкт і предмет дослідження; здійснювати пошук і відбір різноманітної інформації; обробляти та аналізувати інформацію; логічно і послідовно викладати результати аналізу, робити аргументовані висновки; правильно оформлювати науково-довідковий матеріал; публічно захищати виконану роботу. Робота має бути написана студентом на рівні, відповідному сучасному стану розвитку комплексу наук, які вивчають міжнародні відносини. Тему роботи треба розкрити в контексті сучасних наукових концепцій, обґрунтовано і доречно використовувати основні наукові терміни. Вельми важливо висвітлювати об'єктивні з наукового погляду положення, застосовувати для унаочнення і підтвердження теоретичних положень реальні приклади, достовірну статистичну інформацію. Думки вітчизняних і зарубіжних авторів, їхні загальнотеоретичні і методологічні підходи необхідно проаналізувати та систематизувати. Мінімальний обсяг використаних джерел – 10, при цьому матеріали, вилучені з Інтернету, можуть складати не більше третини номерів у списку джерел; більшість джерел повинні складати оприлюднені документи, статті та монографії.

**ЗАГАЛЬНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ
ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Оцінка за національною шкалою	Теоретична підготовка	Практична підготовка
Здобувач освіти		
Відмінно	<p>володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей; глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу; робить самостійні висновки, виявляє причинно-наслідкові зв'язки; самостійно знаходить додаткову інформацію та використовує її для реалізації поставлених перед ним завдань. Здобувач здатен виділяти суттєві ознаки вивченого, формувати</p>	<p>може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання завдання й оцінити результати власної практичної діяльності; виконує творчі завдання та ініціює нові шляхи їх виконання; вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу; проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі</p>

	висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями	
Добре	достатньо володіє матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, використовуючи при цьому нормативну та обов'язкову літературу; при представленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, застосовує знання для розв'язання стандартних ситуацій; аналізує навчальну інформацію, але допускає окремі неточності та незначні помилки	правильно вирішив більшість завдань; має стійкі навички виконання завдання
Задовільно	володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні, знає основні поняття навчального матеріалу;	може використовувати знання в стандартних ситуаціях, має елементарні навички виконання завдання

		має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого	
Незадовільно з можливістю повторного складання	3	володіє навчальним матеріалом поверхово й фрагментарно (без аргументації та обґрунтування); безсистемно виокремлює випадкові ознаки вивченого; не вміє робити найпростіші операції аналізу і синтезу; робити узагальнення, висновки; під час відповіді допускаються суттєві помилки	недостатньо розкриває сутність практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив окремі розрахункові/тестові завдання за допомогою викладача, відсутні сформовані уміння та навички
Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	3	не володіє навчальним матеріалом	виконує лише елементи завдання, потребує постійної допомоги викладача

Питання для поточного та періодичного контролю

1. Місце Середземномор'я в системі міжнародних відносин.
2. Регіональна політика Італії в кінці XX ст. - на початку XXI ст.
3. Регіональна політика Іспанії в кінці XX ст. - на початку XXI ст.
4. Регіональна політика Франції в кінці XX ст. - на початку XXI ст.
5. Регіональна політика Боснії та Герцеговини в кінці XX ст. - на початку XXI ст.
6. Регіональна політика Чорногорії на початку XXI ст.
7. Регіональна політика Сербії на початку XXI ст.
8. Регіональна політика Північної Македонії в кінці XX ст. - на початку XXI ст.
9. Регіональна політика Хорватії в кінці XX ст. - на початку XXI ст.
10. Регіональна політика Словенії в кінці XX ст. - на початку XXI ст.
11. Регіональна політика Греції в кінці XX ст. - на початку XXI ст.
12. Регіональна політика Туреччини в кінці XX ст. - на початку XXI ст.
13. Регіональна політика Сирії в кінці XX ст. - на початку XXI ст.
14. Регіональна політика Лівану в кінці XX ст. - на початку XXI ст.
15. Регіональна політика Єгипту в кінці XX ст. - на початку XXI ст.
16. Регіональна політика Лівії в кінці XX ст. - на початку XXI ст.
17. Регіональна політика Тунісу в кінці XX ст. - на початку XXI ст.
18. Регіональна політика Алжиру в кінці XX ст. - на початку XXI ст.
19. Регіональна політика Марокко в кінці XX ст. - на початку XXI ст.
20. Політика ЄС в регіоні Західні Балкани в кінці XX ст. – на початку XXI ст.
21. Політика НАТО з підтримки миру та стабільності в регіоні Західні Балкани.
22. Діяльність НАТО в Південному та Східному Середземномор'ї.
23. Основні ініціативи ЄС в Південному та Східному Середземномор'ї.
24. «Арабська весна» як дестабілізуючий фактор в Середземномор'ї.

- 25.Арабо-Ізраїльський конфлікт: сучасний вимір.
- 26.Роль ХАМАСу в Палестинсько-Ізраїльському конфлікті.
- 27.Основні напрямки політики рф в Середземномор'ї в ХХІ ст.
- 28.Еволюція політики США в Середземномор'ї в ХХІ ст.
- 29.ІДІЛ: створення та функціонування.
- 30.Діяльність FRONTEX та боротьба з нелегальною міграцією у Середземномор'ї.
- 31.Міграційна криза 2015 року. Політика ЄС щодо країн Середземномор'я.
- 32.Міграційна політика країн Середземномор'я в період COVID-19.

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний/періодичний контроль											Сум а балі в	
Змістовий модуль 1 <i>(поточний контроль на лекціях та практичних)</i>		Змістовий модуль 2 <i>(поточний контроль на лекціях та практичних)</i>				Змістовий модуль 3 <i>(поточний контроль на лекціях та практичних)</i>					Індивіду альне самостій не завдання	
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	Т 9	Т 10	Т 11	35	100
6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	5		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	Зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
70-74	D	задовільно	
60-69	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

-Рекомендована література

Основна

1. Смирнова К.С. «Арабська весна»: вплив на політичні процеси в регіоні. *Політологічний вісник*. 2014. № 72. С. 444-454.
2. Захарченко А.М. Реконфігурація регіональних альянсів на Близькому та Середньому Сході після «Арабської весни». *Політикус*. 2022. № 1. С. 140-147.
3. Ігнат'єв П., Бовсунівський П. Зовнішня політика Єгипту в період правління Абдель Фаттаха Ас-Сісі. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2018. № 134. С. 4-15.
4. Кияниця Л. Трансформація регіональної політики Єгипту в контексті «Арабської весни». *Міжнародні відносини. Серія: Політичні науки*. 2014. № 4. С. 46-54.
5. Козлітін В. Тернистий шлях Сербії до Євросоюзу (1991–2006). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2014. № 1 (119). С. 32–39
6. Костенко В.О. Актуальні проблеми міграційної політики та підходи до їх вирішення на прикладі Європейського Союзу. *Актуальні проблеми політики*. 2015. Вип.54. С. 106-114.
7. Кравченко Д. Європейська інтеграція Північної Македонії: виклики XXI ст. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*. 2022. № 4. С. 72–79.
8. Майстренко Ю. І., Проценко Д. П. Вплив міграційної кризи на зміну політики ЄС в Середземномор'ї в 2015-2022 роках. *Регіональні студії*. 2022. № 31. С.119-123
9. Майстренко Ю. Сучасна зовнішня політика Сербії: ЄС чи РФ? *Міжнародні та політичні дослідження*. 2019. № 32. С. 154-170.

10. Майстренко Ю.І., Велика О.В. Євроінтеграційна політика країн Західних Балкан (на прикладі Республіки Північна Македонія). *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. №4. С. 213-218.
11. Малиновська О.А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія. К.: НІСД, 2018. 472 с.
12. Нагайчук В.І. Сучасна криза на Близькому Сході: геополітичний аспект. *Східний світ*. 2019. № 1 (102). С. 85-115.
13. Пак Н. Взаємодія Європейського Союзу з країнами Середземноморського партнерства у міграційній сфері. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини*. Київ. 2017. № 1 (46). с. 31–34.
14. Серафімов В. Сучасні тенденції формування морської політики держав Середземномор'я. *Lex Portus: юрид. наук. журн.* Одеса: Вид. дім «Гельветика». 2018. № 3. С. 157–181
15. Шишкін І. Середземноморська політика Європейського Союзу: від «Барселонської декларації» до союзу для Середземномор'я. Регіональні студії. 2023. № 2 (16). С.212-226.
16. Barcelona declaration, adopted at the Euro-Mediterranean Conference: summary, 27-28/11/95, [Electronic source]. – Access : http://ec.europa.eu/external_relations/euromed/ barcelona_en.htm
17. Joint declaration of the Paris summit for the Mediterranean Paris, 13 July 2008.
URL: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/101847.pdf.
18. Mediterranean Yearbook 2021. Ed. by F. Florensa. European Institute of the Mediterranean, 2021. 501 P. URL: <https://www.iemed.org/wp-content/uploads/2021/11/Anuari-IEMed-2021-WEB-Definitiu-2.pdf>
19. Samardzija V. The Relevance of Croatia's EU Membership for the Western Balkans and the European Union. *Croatian Membership in the*

European Union – Implications for the Western Balkans / Edited by E.M. Felberbauer, P. Jurekovic. Vienna, 2014. P. 19–36.

20. Weathering the Storm: Charting New Course in the Mediterranean. 5th Edition Rome 2019 MED Report. Italian Institute for International Political Studies, 2019. 105 P. Ed. by V. Talbot, S.M. Torelli. URL: https://www.ispionline.it/sites/default/files/pubblicazioni/med2019_web.pdf

Додаткова

1. Алтан М. Позиціонування Туреччини у глобальному конкурентному світі. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2016. Вип. 23(3). С. 80-89.
2. Безвершенко А.С. Громадянська війна в Сирії як складова геополітичного протистояння. *Міжнародні відносини. Серія: Політичні науки*. 2016. № 11. С. 13-22.
3. Захарченко А.М. Політика адміністрації Джо Байдена на Близькому Сході. *Вісник Львівського університету. Серія філос.- політолог. студії*. 2022. № 43. С. 255-263.
4. Захарченко А.М. Політика ЄС щодо Сирії після 2011 р. *Перспективи розвитку політики ЄС: глобальні та регіональні виміри: монографія / колектив авторів; за заг. ред. О.І. Брусиловської, І.М. Ковалюка*. Одеса: ОНУ, 2019. С. 107-121.
5. Захарченко А.М., Александрюк В.В. «Авраамські угоди» та перспективи врегулювання арабо-ізраїльського конфлікту. *Регіональні студії*. 2022. № 28. С. 97-103.
6. Ігнат'єв П. Туніс після подій «Арабської весни»: причини нестабільності. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини*. 2020. № 2 (52). С. 5-10.
7. Краснюк І.В. Наслідки «Арабської весни» у політиці Близького Сходу. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2016. № 23(2). С. 148-154.

8. Купрейчук В.Ю. Вплив сирійського конфлікту на політичні процеси близькосхідного регіону. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2015. № 124. С. 56-64
9. Сирінська О.А. ІДІЛ як гібридна мережна організація: історія, ідеологія й інформаційна стратегія. *Сходознавство*. 2015. № 70. С. 114-133.
10. Скороход Ю. Ліван та «Арабська весна». *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини*. 2019. № 2 (50) С. 31-35.
11. Хассуна Б. Євро-середземноморське співробітництво: еволюція, проблеми та напрями розвитку / за ред.: М. І. Зверякова. *Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць*. Одеса: Одес. нац. екон. ун-т. 2015. вип. 2, № 57, с. 79–86
12. Швед В.О. «Арабська весна» у контексті сучасного трансформаційного процесу на Близькому і Середньому Сході. *Проблеми всесвітньої історії*. 2016. № 1. С. 109-123.
13. Baubock R. Mare nostrum: the political ethics of migration in the Mediterranean. *Comparative Migration Studies*. 2019. 15 p.
14. Bobic M.V. International migration in Serbia: Facts and policies. *Sociologija*. 2013. №2. P. 209-228.
15. Cantat C. The Rise and Fall of Migration Solidarity in Belgrade. 2020, September. URL: <https://www.researchgate.net/publication/344427889> (дата звернення: 02.03.2022).
16. Ceccorulli M., Fassi E. Lucarelli S. The EU Migration System of Governance. 2021. 39 p.
17. Grech O., Wohlfeld M. Managing Migration in the Mediterranean: Is the EU Failing to Balance Security, Human Security, and Human Rights? *OSCE Yearbook*, 2015. P. 309-326.
18. Greenhill M.K. The Weaponisation of Migration. *Why Migration, Finance and Trade are the Geo-Economic Battlegrounds of the Future* / ed. by Leonard M. European Council on Foreign Relations, 2016. P.76-82.

19. Hamersak M., Stojic-Mitrovic M., Hess S. The Forging of the Balkan Route Contextualizing the Border Regime in the EU Periphery. *Movements*. Vol. 5. Issue 1. 2020. P. 9-29.
20. Institutionalized (In)security: Exploring the MENA Region's Governance Crisis. Ed. by A. Ce,llino, A. Ardemagni. Geneva Center for Security Sector Governance, 2021. 90 P. URL: <https://www.ispionline.it/en/publicazione/institutionalised-insecurity-exploring-mena-regions-governance-crises-32237>
21. North Africa 2030. What Future Holds for the Region. Ed. by K. Mezran, A. Sanguini. Atlantic Council, 2021. 154 P. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2021/10/North-Africa-2030-What-the-future-holds-for-the-region.pdf>
22. The Arc of Crisis in the MENA Region: Fragmentation, Decentralization and Islamist Opposition. Ed. by K. Mezran, A. Varvelli. Atlantic Council, 2018. 193 P. URL: https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2018/10/arc_of_crisis_web_defdef_0.pdf
23. Towards a Renewed Partnership with the Southern Neighbourhood. Ed. by J. Ferre. European Institute of the Mediterranean, 2021. 198 P. 501 P. URL: https://www.iemed.org/wp-content/uploads/2021/08/Euromed-Survey-11_full.pdf

Електронні інформаційні ресурси

1. Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/>
2. European Union. https://european-union.europa.eu/index_en
3. FRONTEX. <https://frontex.europa.eu/>
4. Global Migration Data Portal. <https://gmdac.iom.int/>
5. International Organization for Migration. <https://www.iom.int/>
6. Italian Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation URL: <https://www.esteri.it/en/>

7. Kingdom of Morocco Ministry of Foreign Affairs, African Cooperation and Moroccan Expatriates. URL: <https://www.diplomatie.ma/en>
8. Ministry for Europe and Foreign Affairs of France. URL: <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/>
9. Ministry for Foreign Affairs, European Union and Cooperation of the Kingdom of Spain. URL: <https://www.exteriores.gob.es/en/Ministerio/Ministro/Paginas/index.aspx>
10. People's Democratic Republic of Algeria Ministry of Foreign Affairs and National Community Abroad. URL: <https://www.mfa.gov.dz>
11. Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs. URL: <https://www.mfa.gov.tr/default.en.mfa>
12. The European External Action Service. URL: <https://www.eeas.europa.eu/en>
13. The White House. Briefing room. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room>
14. U.S. Department of State. Press releases. URL: <https://www.state.gov/press-releases>
15. United Nations Network on Migration. <https://migrationnetwork.un.org>

Навчальне видання

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА КРАЇН СЕРЕДЗЕМНОМОР'Я

Методичні вказівки

до вивчення навчальної дисципліни
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності 291
«Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії»

Укладачі:

**МАЙСТРЕНКО Юлія Іванівна
ГЛЕБОВ Віктор Вікторович**

Надруковано в авторській редакції
з готового оригінал-макета

Завідувачка редакції *Т. М. Забанова*

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 1,63.
Тираж 100 прим. Зам. № 468.

Видавництво і друкарня «Астропринт»
65091, м. Одеса, вул. Разумовська, 21
Тел.: (0482) 37-14-25, 33-07-17, (048) 7-855-855
e-mail: astro_print@ukr.net; www.astroprint.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1373 від 28.05.2003 р.